

Indicatoren ten behoeve van het thema ‘Belastbaarheid mantelzorg’.

Inleiding

In het kwaliteitskader wijkverpleging wordt de rol van de mantelzorgger genoemd als relevant thema. Onder mantelzorg wordt het volgende verstaan: *‘alle hulp, begeleiding en zorg aan een hulpbehoevende die niet in het kader van een hulpverlenend beroep of vrijwilligerszorg wordt geboden, maar door personen uit de directe omgeving, waarbij de zorgverlening rechtstreeks voortvloeit uit de sociale relatie¹. Bij kinderen (jonge mantelzorgers) houdt mantelzorg het meehelpen in het gezin in en zich zorgen maken; soms komen zij zelf zorg te kort².*

Mantelzorgers spelen een belangrijke rol bij de verzorging en begeleiding van een hulpbehoevende cliënt. Doordat er mantelzorg is, kan de cliënt (langer) thuis blijven wonen. De cliënt en de mantelzorgger zijn daarmee de belangrijkste samenwerkingspartners: de wijkverpleging helpt de client bij het maken van keuzes en de gevolgen daarvan. Er is nog weinig (in)zicht in de verschillende doelgroepen van mantelzorgers en welke vormen van mantelzorg zij geven. Mantelzorgger kunnen namelijk partners, ouders, jonge of volwassen kinderen, maar ook andere familieleden, burens en vrienden zijn. Vormen van mantelzorg kunnen variëren van boodschappen doen tot en met het uitvoeren van verpleegtechnische handelingen.

Het is belangrijk dat wijkverpleegkundigen en verzorgenden zicht krijgen op het aantal mantelzorgers in hun team, welke vormen van mantelzorg geboden worden en in de mate waarin deze mantelzorgger (over)belast is. Dit inzicht is belangrijk omdat overbelasting van de mantelzorgger er toe kan leiden dat de mantelzorgger zelf ziek wordt en de cliënt niet langer thuis kan blijven wonen met opname in een intramurale zorgsetting tot gevolg. Door overbelasting kan de zorg ook ontsporen, waardoor goede zorg omslaat in verwaarlozing, verkeerde behandeling of zelfs mishandeling van de naaste voor wie men zorgt. Vaak gaat het om schrijnende situaties waarbij de mantelzorgger zelf geen oplossing meer weet. Bij ontspoorde mantelzorg is geen sprake van kwade opzet maar van een proces dat zich doorgaans geleidelijk voltrekt.

Voorbeelden van ontsporing van mantelzorg zijn³:

- De mantelzorgger is uitgeput en overbelast;
- De mantelzorgger is gefrustreerd en geïrriteerd;
- De problematiek verhullen en bedekken, bezoek weren;
- De verzorgde maakt een depressieve, angstige indruk;
- De persoon voor wie men zorgt vermijdt contact in aanwezigheid van de mantelzorgger.

Ontwikkeling indicatorenset belastbaarheid mantelzorg.

De verwachting is dat de variatie in het handelen van verpleegkundigen rondom mantelzorg groot is. Er is in het veld behoefte aan eenduidige afspraken van het handelen rondom de mantelzorgger. Dit blijkt uit een veldraadpleging en knelpuntenanalyse onder o.a. wijkverpleegkundigen voorafgaand aan de ontwikkeling van de V&VN richtlijn Mantelzorgger. Om die reden wordt er op dit moment

¹ www.mantelzorg.nl; De Boer 2013

² Richtlijn mantelzorg, pagina 11

³ <https://www.markant.org/als-mantelzorg-ontspoorst>.

gewerkt aan een richtlijn Mantelzorg. Deze richtlijn bevindt zich in de beoordelingsfase en zal naar verwachting begin 2021 worden vastgesteld. Wanneer de richtlijn Mantelzorg is vastgesteld, kunnen op basis van de richtlijn uitkomstindicatoren worden geformuleerd.

De indicatorenset wordt in eerste instantie gebruikt voor intern gebruik door zorgprofessionals ten behoeve van 'leren en verbeteren'. Tegelijkertijd willen (wijk)verpleegkundigen en verzorgenden de toevoegde waarde van hun handelen inzichtelijk maken. De doelen van de inzet van verpleegkundige indicatoren zijn gericht op 'tijdigheid' en (op termijn) op de 'effectiviteit' van het handelen. Deze zogenaamde kwaliteitsdomeinen geven een perspectief aan van waaruit naar kwaliteit gekeken wordt.

Voor de uitvraag op het thema 'belastbaarheid mantelzorg' is in september 2020 een concept indicatorenset⁴ opgesteld. Uitvraag op basis van deze set is op korte termijn nog niet mogelijk: deze set dient eerst getoetst te worden in de praktijk. Hiervoor is een plan van aanpak opgesteld⁵. Uit de veldraadpleging voor de richtlijn Mantelzorg is gebleken dat er nog geen eenduidige werkwijze is in het handelen van verpleegkundigen en verzorgenden. Tot slot blijkt uit de risicoanalyse⁶ dat systemen bij aanbieders van wijkverpleging nog niet altijd zodanig zijn ingericht dat informatie rondom belastbaarheid mantelzorg eenvoudig uit de zorgdossiers kan worden opgehaald.

Groeimodel

Voor belastbaarheid mantelzorg wordt een groeimodel geadviseerd, waarbij in drie stappen wordt toegewerkt naar een situatie waarin door middel van uitkomstindicatoren de effectiviteit van het verpleegkundig en verzorgend handelen kan worden gemeten.

1. Starten met een voorbereidende set,

Op korte termijn wordt gestart met de uitvraag van indicatoren voor het thema 'belastbaarheid mantelzorg'. Deze eerste stap heeft als doel bewustwording in het veld. Hiervoor zijn een structuurindicator en twee procesindicatoren uitgewerkt.

- *De structuurindicator* geeft een indicatie over de mate waarin organisatorische (rand)voorwaarden die nodig zijn om mantelzorg op een eenduidige manier uit te kunnen vragen, aanwezig zijn.
- *De procesindicator* heeft als doel de zorgorganisaties inzage te geven over de mate waarin binnen de eigen organisatie aandacht is voor de belastbaarheid van de mantelzorger. Met deze procesindicator stimuleren we dat (zonder extra registratielast) het gesprek tussen de zorgverlener, cliënt en mantelzorger op gang komt en dat de afspraken ook geregistreerd worden.

2. Verder uitwerken en toetsen van de concept indicatorenset.

Voor de uitvraag op de middellange termijn wordt voorgesteld om gebruik te maken van de in september opgestelde concept indicatorenset⁷, inclusief het projectvoorstel voor een pilot. Via deze pilot kan de indicatorenset getoetst worden op de bruikbaarheid voor het leren & verbeteren. Deze set indicatoren is gericht op het vaststellen van de belastbaarheid van mantelzorg. Het doel van deze set indicatoren is dat door het screenen, mantelzorgers kunnen

⁴ Zie brondocument d.d. 15 september 2020

⁵ Plan van aanpak en risicoanalyse d.d. 2 oktober 2020

⁶ Plan van aanpak en risicoanalyse d.d. 2 oktober 2020

⁷ Zie brondocument d.d. 15 september 2020

worden opgespoord die risico lopen op fysieke, sociale of emotionele (over)belasting (tijdigheid). Er heeft in de stuurgroep Kwaliteitskader wijkverpleging nog geen besluitvorming plaatsgevonden over dit voorstel.

3. Uitkomstindicatoren gericht op de effectiviteit van het handelen.

Wijkverpleegkundige zorg is gebaseerd op interventies die bewezen effectief zijn. De (nog in ontwikkeling zijnde) richtlijn Mantelzorg geeft aanbevelingen voor mantelzorg; deze zijn nu nog niet verwerkt in de indicatorenset. Het bepalen van de effectiviteit van het handelen m.b.t. mantelzorg wordt stapsgewijs uitgewerkt.

Uitwerking voorbereidende indicatorenset

Op basis van de uitgewerkte meetinstructie kan in iedere zorgorganisatie een meting plaatsvinden met betrekking tot het thema belastbaarheid mantelzorg.

Organisaties, die werken met een ECD, kunnen deze informatie in veel gevallen ook geautomatiseerd genereren. Organisaties zonder ECD zullen de informatie handmatig moeten verzamelen.

Wijkverpleegkundigen kunnen de gevraagde informatie aanleveren voor de eigen cliënten.

De uitkomsten van de meting op organisatieniveau worden ingediend in de portal van Mediquest.

De data worden in 2021 alleen benut voor leren en ontwikkelen. De intentie is om, als de indicatoren daarvoor geschikt zijn, om in 2022 ook te gaan gebruiken voor cliëntkeuze-informatie en zorginkoop-informatie. De stuurgroep wijkverpleging zal hierover in 2021 een besluit nemen.

Ten behoeve van de meting binnen zorgorganisaties zal een handboek worden opgesteld.

Belastbaarheid mantelzorg (1)	
<i>Definitie</i>	Het percentage organisaties voor wijkverpleging dat een vragenlijst gebruikt om de mate van belastbaarheid van de mantelzorg van een cliënt in kaart te brengen.
<i>Vraag</i>	Wordt in de organisatie een vragenlijst gebruikt om de mate van belastbaarheid van de mantelzorg in kaart te brengen? Deze vraag kan alleen met 'ja' of 'nee' worden beantwoord. Zo ja, welk instrument wordt dan gebruikt?
<i>Teller</i>	Aantal organisaties voor wijkverpleging dat gebruik maakt van een vragenlijst om de mate van belastbaarheid van de mantelzorg in kaart te brengen.
<i>Noemer</i>	Alle organisaties voor wijkverpleging.
<i>Type indicator</i>	Structuurindicator
<i>Niveau van meting</i>	Landelijk niveau
<i>Oorsprong</i>	Nieuw ontwikkelde vraag
<i>In- en exclusiecriteria</i>	Geen
<i>Bron</i>	Alle organisaties die wijkverpleging bieden.
<i>Meetperiode</i>	Nog te bepalen, maar in ieder geval tijdens de meetperiode van de PREM (maart-december 2021)

<i>Meetinstructie</i>	<p>a) U registreert of in de organisatie een vragenlijst beschikbaar is om de belastbaarheid van de mantelzorg te meten.</p> <p>b) Indien u deze vraag met ja beantwoordt, dan noteert u de vragenlijst (of het screeningsinstrument) dat door de verpleegkundigen en verzorgenden in uw organisatie wordt gebruikt.</p> <p><i>Toelichting</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Er zijn verschillende vragenlijsten in de omloop. Voorbeelden hiervan zijn bijvoorbeeld: de Caregiver Strain Index (CSI), de Ervaren Druk voor de informele Zorg (EDIZ) of het screeningsinstrument voor Adolescenten met een Chronisch Zieke Ouder (SACZO). ➤ Beschikbaar betekent dat de vragenlijst (of het screeningsinstrument) is opgenomen in de klinimetric van het zorgdossier of dat in de organisatie afspraken zijn gemaakt over het gebruik van een screeningsinstrument. Bijvoorbeeld doordat de vragenlijst is opgenomen in een protocol, een handboek, een werkinstructie of richtlijn. ➤ Indien van toepassing, kunnen er meerdere screeningsinstrumenten genoteerd worden
<i>Opbrengsten</i>	De uitkomst geeft een indicatie over de mate waarin op landelijk niveau organisatorische (rand)voorwaarden aanwezig zijn, om mantelzorgers op een eenduidige manier in kaart te brengen.

Belastbaarheid mantelzorg (2)	
<i>Definitie</i>	Het percentage cliënten, waarbij een vragenlijst (of screeningsinstrument) voor belastbaarheid mantelzorg is ingevuld.
<i>Vraag</i>	Kunt u aangeven bij welk percentage van de cliënten er een vragenlijst (of screeningsinstrument) voor belastbaarheid mantelzorg is ingevuld?
<i>Teller</i>	Aantal cliënten waarbij een vragenlijst (of screeningsinstrument) voor belastbaarheid mantelzorg is ingevuld.
<i>Noemer</i>	Alle cliënten in de organisatie die wijkverpleging ontvangen.
<i>Type indicator</i>	Procesindicator
<i>Niveau van meting</i>	Cliëntniveau
<i>Oorsprong</i>	Nieuwe indicator
<i>In- en exclusiecriteria</i>	Organisaties die hebben aangegeven niet te beschikken over een vragenlijst om de belastbaarheid van de mantelzorg in kaart te brengen.
<i>Bron</i>	Zorgdossier
<i>Meetperiode</i>	Nog te bepalen, maar in ieder geval tijdens de meetperiode van de PREM (maart-december 2021)
<i>Meetinstructie</i>	<p>U haalt de informatie uit het zorgdossier. U telt het aantal cliënten waarbij uit het zorgdossier blijkt dat er voor de mantelzorg een vragenlijst is afgenomen om de belastbaarheid van de mantelzorg te meten.</p> <p><i>Toelichting:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Het maakt niet uit wie de vragenlijst heeft ingevuld. De mantelzorg, de cliënt of de zorgverlener.

	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Indien de vragenlijst onderdeel uitmaakt van de klinimetrie in het ECD, dan is de informatie door informatiebeheer inzichtelijk te maken. ➤ Ook een verwijzing in het zorgplan naar een ingevulde vragenlijst geldt als een positieve score.
<i>Opbrengsten</i>	<p>Belangrijk doel van deze indicator is 'bewustwording op gang brengen', zowel in de organisatie als bij de medewerkers. Aan de hand van de uitkomst van deze indicator kunnen (wijk)verpleegkundigen en het team met elkaar in gesprek: bij welke cliënten is er sprake van een overbelaste mantelzorg. Is die overbelasting in kaart gebracht? En hoe is dat gedaan? Hiermee levert deze indicator ook een bijdrage aan de doelstelling 'leren en verbeteren'.</p> <p>Daarnaast geeft deze indicator de organisatie inzicht in de mate waarin er binnen de organisatie aandacht is voor de mantelzorg en de mate waarin de wijkverpleegkundigen hun diagnoses onderbouwen.</p> <p>NB. De uitkomst is nadrukkelijk <u>geen</u> rapportcijfer! Immers niet voor alle mantelzorgers is het nodig dat er een vragenlijst wordt ingevuld.</p>

Belastbaarheid mantelzorg (3)	
<i>Definitie</i>	Het percentage cliënten waarbij in het zorgplan doelen en/of interventies zijn geformuleerd ten behoeve van de mantelzorg.
<i>Vraag</i>	Kunt u aangeven bij welk percentage van de cliënten er doelen en/of interventies in het zorgplan zijn geformuleerd ten behoeve van de mantelzorg(s).
<i>Teller</i>	Aantal cliënten waarbij in het zorgplan doelen en/of interventies zijn geformuleerd ten behoeve van de mantelzorg.
<i>Noemer</i>	Alle cliënten in zorg
<i>Type indicator</i>	Procesindicator
<i>Niveau van meting</i>	clientniveau
<i>Oorsprong</i>	Nieuwe indicator
<i>In- en exclusiecriteria</i>	n.v.t.
<i>Bron</i>	Zorgdossier
<i>Meetperiode</i>	Nog te bepalen, maar in ieder geval tijdens de meetperiode van de PREM (maart-december 2021)
<i>Meetinstructie</i>	<p>U haalt de informatie op teamniveau uit het zorgplan van de cliënt.</p> <p><i>Toelichting:</i> U kijkt in het zorgplan of er doelen en of interventies zijn geformuleerd om overbelasting van de mantelzorg te voorkomen of te verminderen. Indien er geen sprake is van een ECD dan vraagt u de wijkverpleegkundigen om deze informatie voor de eigen cliënten te screenen en door te geven.</p>

<i>Opbrengst</i>	<p>Op basis van deze uitkomsten weet de organisatie of er aandacht is voor de mantelzorger. Deze informatie kan gebruikt worden voor 'leren en verbeteren'. Voor organisaties die al gebruik maken van een vragenlijst om de belastbaarheid van de mantelzorger te meten, kunnen deze uitkomsten ook in samenhang met de uitkomsten van indicator 2 besproken worden. Hiermee levert deze indicator een bijdrage aan de doelstelling 'leren en verbeteren'.</p> <p>NB. Door deze informatie op geaggregeerd niveau bij het ODB aan te bieden, kan de informatie in de toekomst mogelijk gebruikt worden ten behoeve van keuze-informatie.</p> <p>NB. er kan op basis van deze indicator nog geen uitspraak worden gedaan over de kwaliteit van de gestelde doelen en interventies.</p>
------------------	--